

Cumhuriyet Dönemi Eğitim Tarihinde Önemli Bir İsim: Kâzım Nami Duru

Fabri TEMİZYÜREK– Gazi Üniversitesi

Fatma DİNÇER - Kara Kuvvetleri Lisan Okulu Komutanlığı

TEMİZYÜREK, Fahri; DİNÇER, Fatma, Cumhuriyet Dönemi Eğitim Tarihinde Önemli Bir İsim: Kâzım Nami Duru. CTAD, Yıl 10, Sayı 19 (Bahar 2014), s. 173-193.

Cumhuriyet döneminin ilk yılları, aydınların eğitim sistemine hâkim oldukları bir dönemdir. Bu dönemde aydınlar görev aldıkları kademelerde yapısal değişikliklere önderlik etmişlerdir. Bu aydınlardan biri olan ve eğitim tarihimize fikirleri ile yön veren Kâzım Nami Duru da birçok yeniliklere imza atmıştır.

Kâzım Nami Duru, hem Osmanlı döneminde, hem de Türkiye Cumhuriyeti döneminde yaşamış ve birçok gelişmelere tanık olmuştur. Ülke yönetiminin çeşitli kademelerinde subay, gazeteci, siyasetçi, edebiyatçı, eğitimci olarak birçok görev almıştır. Ama her zaman eğitimcilik yönü daha ağır basmış ve eğitimin her kademesinde çeşitli hizmetlerde bulunmuştur. Yabancı dil eğitiminde başarısız olunmasının nedenlerini araştırmış, çözüm yolları aramış, Türkçe öğretimi konusunda başta ilk okuma-yazma olmak üzere birçok çalışma yapmış ayrıca, ezberci eğitim sistemini eleştirerek bu yöntemin zararlarını ortaya koymuştur.

Türk eğitim sisteminde farklı görevlerde bulunarak, örgün öğretim kurumlarının gelişmesine çok önemli katkılar sağlayan Kâzım Nami Duru, eğitim sisteminin çağdaşlaşması yönünde bugün bile geçerliliğini kaybetmeyen görüşler ortaya koymuştur.

Anahtar Kelimeler: Türkçe öğretimi, Dil bilgisi, Eğitim tarihi, K. Nami Duru

TEMİZYÜREK, Fahri; DİNÇER, Fatma, Kâzım Nami Duru: A Crucial Name in the History of Turkish Education. CTAD, Year 10, Issue 19 (Spring 2014), p. 173-193.

In the early Republican era the Turkish intellectuals had an influence on the education system that they pioneered structural changes. One of those intellectuals is Kâzım Nami Duru who gave direction to the history of Turkish education with his original ideas in the light of the experiences he gathered not only in the late Ottoman but also in

the Republican era. He worked as an officer, journalist, politician, author as well as a pedagogue that the latter ought to be made a special emphasis to. He did research on reasons of failure in foreign language learning and suggested some possible solutions to overcome that problem. On the other hand, particularly focusing on initial reading and writing instruction, he dealt with teaching Turkish language. He strictly criticized the education system based on memorization and put forth its negative sides for consideration. Thus this study aims to introduce the pedagogue who made serious contribution to the improvement of Turkish formal education institutions as well as the modernization of Turkish educational system with his suggestions that have still found acceptance.

Keywords: Turkish Teaching, Grammer, History of education, K. Nami Duru

Giriř

Hayatı

Türkçe öğretimi tarihinde çok önemli bir isim olan Kâzım Nami Duru, 1877 yılında Üsküdar'da doğmuştur. Gerçek adı Mehmet Kâzım'dır. Nami takma adını şiir yazarken almıştır. Babası askerî eczacı Mustafa Sıtkı Bey, annesi Fatma Zehra Hanım'dır. Kâzım Nami önce Üsküdar'da Valide Camii'nin yanındaki mahalle mektebine devam eder. Ondan sonra da Askerî Rüştiye'ye girip birinci sınıfı burada okur. On üç yaşlarında iken Selânik Askerî Rüştiyesi'ni bitirir, Manastır Askerî İdadisi'ne gider. Babasının Askerî Hastane Eczacıbaşılığına tayin edilmiş olması dolayısıyla Edirne'den Selânik'e gelirler¹. Babasının değişik yerlere tayini sebebiyle, o da öğrenimini çok değişik okullarda yapmak zorunda kalır. Sırasıyla Edirne ve Selânik Askerî Rüştiyeleri'nde okuyarak orta öğrenimini tamamlar. Okulda daima başarılıdır. Birinci veya ikinci olur. Askerî Rüştiyede okuduğu dönemde bir hat hocasından sülüs ve rika yazıyı öğrenir².

Yunan Harbi'nin çıkması Kâzım Nami'nin meslek hayatına bir yıl önceden başlamasına sebep olur. Harbiye'nin son sınıf öğrencileri "asteğmen" rütbesiyle göreve başlatılır. Kâzım Nami 25 Ocak 1898'de asteğmen rütbesiyle İstanbul Merkez Kumandanlığına atanır³. Burada Arnavutluk'un Tiran Redif taburunun ikinci bölümüne tayin olduğunu öğrenir. 1901 yılında tabur kâtibinin kızıyla

¹ Kâzım Nami DURU, *İttihat ve Terakki Hatıralarım*, Sucuoğlu Matbaası, s. 10, İstanbul, 1957.

² Kâzım Nami DURU, "Bir Otodidakt" *İlköğretim Dergisi*, C. 6 Sayı: 103-104-105-108, 115-120, Yıl: 1942, s. 1301.

³ İhsan.GÜNEŞ, *Türk Parlamento Tarihi: TBMM V. Dönem (1935-1939)*, C. II., TBMM Basımevi Müdürlüğü. Ankara, 2001, s. 536.

evlendirilip Berat'a gönderilir. Eşi ile özellikle çocukların eğitimi konusunda görüş ayrılıklarına düştüğü için ayrılır ve Sabiha Hanım'la evlenir ve ölene kadar onunla yaşar.

Kâzım Nami, Rüştîye mektebinde Abdürrahman adında bir başmuallimle arkadaş olur. Bir gün kendisine, mektebinde ders okutup, okutamayacağını sorar. Aldığı müspet cevap üzerine Abdürrahman Efendi din dersleriyle, Arabî ve Farişî derslerinden başka bütün dersleri ona verir. İşte Kâzım Nami'nin hocalığa başlaması ve hocalığa olan aşkı bu şekilde başlamıştır.⁴

Hocalık merakı Kâzım Nami'de pedagoji öğrenme isteği uyandırır. Eline bir Fransızca pedagoji kitabı geçer, okumaya başlar, edebî kitapları çok güzel anladığı halde, pedagoji kitabından bir şey anlamaz. Bir psikoloji kitabı tedarik eder, ondan da bir şey anlamaz. Bunun üzerine Fransız muallim mekteplerinde okutulan "Anatomie et physiologie applique sur hygiene" adında bir kitap getirtir. Bu kitabı bir doktor arkadaşıyla okur ve anlar. Hocalıktaki şahsî tecrübeleri de bu konuda ona çok yardımcı olur. Selânik'teki hayatı, askerî, siyasî, edebî ve talimî şekiller arz eder. Ama Kâzım Nami'de tek kalan hocalıktır.

1909'da Avusturya – Macaristan'a yapılan iki yüz elli kişilik bir seyahate katılır. Kâzım Nami gezdiği yerlerde özellikle okulların öğretim usullerini görmeye çalışır. Peşte'de Yüksek Ticaret Akademisinden sonra, anaokulu öğretmenlerini yetiştiren bir okula gider. Burası iki sınıflı bir okuldur; orta öğretim görmüş kızlar, burada iki yıl, Frobel usulüyle küçük çocukları terbiye etmeyi öğrenirler ve sonra anaokuluna öğretmen olurlar. Kâzım Nami bu okulu ziyaretten faydalanarak, Selânik'e dönüşünde, Osmanlı İmparatorluğu'nda ilk ana sınıfını Ravza-î Sibyan mektebini kurar. Bu işte, okulun Romanyalı müdürü ona çok yardım eder⁵.

Maarif Nazırı Şükrü Bey, Çapa Darülmalûmatında bir senelik bir anaokulu öğretmenliği sınıfı açtırır. Burada Kâzım Nami'ye de ders verir ve anaokulları için Fransızca'dan "Çocuk Bahçesi" adında bir kitap tercüme ettirir. Mütareke başlarında devlet matbaasında bastırılır. Anaokulu öğretmenliği sınıfına, Darülmalûmat'ın hangi sınıfından olursa olsun, istekli olanlarla dışarıdan arzu eden kızları alırlardı. Bir yıl sonra buradan yetişen öğretmenleri İstanbul'da vilâyetlerde açtığı mekteplere gönderirlerdi. Bu bir denemeydi; ileride anaokulu muallimleri yetiştirmek yolunda bir takım yenilikler yapılması düşünülüyordu. Fakat savaşın sona ermesi, kabinenin değişmesi üzerine, neticesiz kaldı. Cumhuriyetin ilanından sonra anaokulları kaldırılır, muallimlerinden değerli olanları ilkokul öğretmenliğine geçirilir.

⁴ Duru, "Bir Otodidakt", s. 1477.

⁵ Duru, *İttihat ve Terakki ...*, s. 38.

1910 yılı Haziranı içinde Kâzım Nami'yi vilâyetten çağırırlar. Emrullah Efendi Maarif Nazırı olduğu zaman vilayete yaptığı bir yazışmada, Selânik vilayeti için bir maarif Müfettişi hazırlanmasını bildirir, vali vekilliği yapan Defterdar Fazıl Bey de Kâzım Nami'yi münasip görür ve Kâzım Nami'ye: "Seni göndereceğim" der. Kâzım Nami "Nasıl olur? Ben askerim" dese de "Senden münasibini bulamadık" cevabını alır ve temmuz ayı içinde tayin emri gelir. Ağustos ayı içinde de askerlikten istifası kabul edilir⁶.

Edirne'deki okulları teftiş ettikten sonra, Maarif erkânıyla tanışmak üzere, İstanbul'a gider. 1911 Eylülü veya Ekiminde İstanbul'a gelir. "Tûba ağacı nazariyesi" ile şöhret bulan Maarif Nazırı Emrullah Efendi ile tanışır.

Kâzım Nami, Emrullah Efendi'nin "Tûba ağacı" nazariyesinin doğru bir prensip olduğunu düşünmekte ve kendini "Tûba ağacı tarafıysım" diye adlandırmaktadır. Bu görüşünü şu cümlelerle destekler: "Tarihin eski devirlerini gözden geçirdiğimiz vakit, ilmin medreselerde gelişmiş olduğunu görürüz. Bu medreseler her türlü ilmî tetkikleri yapardı. Yalnız din üzerinde değil, riyaziyyat, fizik, kimya, felsefe üzerine dahi dersler okutulurdu. Buralara gelenler, ilk okuyup – yazmayı sıbyan mekteplerinde öğrenirler, sonra kendi kendilerine çalışarak, medreseye girecek kadar bilgiyi elde ederlerdi. Birer üniversite mahiyetinde olan bu medreselere mahalle mektebinden başka mahreç yoktu.

Maarif Nezareti, Vilâyet Maarif müfettişliklerini birleştirmeye kalkar, Selânik, Edirne, Kosova valiliklerinin müfettişliklerini birleştirir. Doğal olarak da Kâzım Nami açıkta kalır. Yolda Selânik'e doğru gelirken Maliye Nazırı Cavit Bey, Maarif Nazırı Abdurrahman Şeref Bey'e Kâzım Nami'den övgüyle bahseder. Maarif Nazırı da Selânik'e gelir gelmez, 21 Haziran 1911'de bir telgraf çekerek Kâzım Nami'yi Selânik, Edirne, Kosova vilayetleri müfettişliğine atar⁷.

1918'de silah bırakımı zamanında Kâzım Nami Medrese-tül- Vazın'de İctimaiyat ve Terbiye, Çapa Kız Öğretmen okulunda Edebiyat, Mercan sultanisinde de Türkçe ve Tarih öğretmenliği yapar. Kurulan yeni hükümet, Kâzım Nami'yi medreseden, kız öğretmen okulundan atar. Mercan Sultanisindeki görevini de Vefa Sultanisine nakleder, buradan da Kâzım Nami kendi isteğiyle ayrılır⁸.

Kâzım Nami'ye altı yüz yirmi beş kuruş mazuliyet maaşı bağlanır. Bu parayla geçinemez. Arkadaşlarının çocuklarına özel ders verir. Bunlardan başka, "Aşışyan" adlı özel bir okulda edebiyat dersleri verir. Bu okulun sahibi Cevdet Bey, Kâzım Nami'ye bir matbaa alarak, günlük bir gazete çıkarması için bir kooperatif ortaklığı kurması konusunda teşvik eder. Bir matbaa kiralanır ve

⁶ Duru, *İttihat ve Terakki Anılarına*, s.43.

⁷ Güneş, *age.*, s. 537.

⁸ Kâzım Nami DURU, *Cumhuriyet Devri Hatıralarım*, İstanbul 1958, Sucuoğlu Matbaası, s.3.

“Türk Dünyası” gazetesini çıkarmaya başlarlar. Gazete önce rağbet görür fakat Millî Müdafaa tarafılığı yaptıkları için gazete kısa sürede sansüre uğrar. Kâzım Nami önceden de öğrencisi olan Nebi Zade Hamdi’yi yerine bırakır, hissedar abone bulmak için şehir şehir, kasaba kasaba gezer. Maalesef İstanbul’a döndüğünde yerine bıraktığı arkadaşı Anadolu’ya kaçmış gazetenin sürümü hemen hemen sıfıra inmiştir. Mecburen gazeteyi kapar. Tanin matbaasında haftalık iki sayı yayınlar, binlerce lira borç içinde kalır⁹.

Kâzım Nami’de borç bularak Ankara’ya gider. 31 Mayıs 1920 Perşembe günü Ankara’ya varır. Yolda Kütahya mebusu İkdam gazetesinin sahibi Ferit Bey, Kâzım Nami’yi alır, Maarif Vekili Doktor Rıza Nur Bey’e takdim eder. Rıza Nur Bey: “O! Kâzım Nami Bey, Gökte ararken yerde buldum. Beraber çalışalım.” der. Kâzım Nami: “Teşekkür ederim, efendim; fakat ben İttihatçıyım” cevabını verir. Bunun üzerine Rıza Nur Bey: “Ben İttihatçılık düşmanı değilim; bazı İttihatçı arkadaşlarla geçinemem, ayrıldım. Şimdi ne İttihatçılık ne İtilâfçılık var. Yalnız hizmet, fedakârlık bekleyen “Vatan” var. Mademki Türkçüsünüz, terbiyecisiniz o halde beraber çalışabiliriz de” der, Kâzım Nami’yi önce memurin müdürlüğüne, birkaç gün sonra da Orta Tedrisat müdürlüğüne tayin eder¹⁰.

Kâzım Nami, orta tedrisat müdürlüğüne başladıktan üç - dört gün sonra, Arıburnu kahramanlığı dolayısıyla yazdığı yazılar için iltifatlarına nail olduğu Mustafa Kemâl’i ziyaret etmek ister. Onun ziyaretine gider. Mustafa Kemâl, Kâzım Nami’yi görmekten çok memnun olur ve yemeğe kalmasını ister. Yemeği yedikten sonra Kâzım Nami vazifesine dönmek üzere kalkar. Mustafa Kemâl “sen otur” der. Diğerleri çıkınca: Mustafa Kemâl: “Kâzım Nami paran var mı?” diye sorar. Kâzım Nami sessiz kalır. Mustafa Kemâl, onun bu sessizliğinden parasının olmadığını anlar ve yanında duran dolaptan ona para verir. Sık sık uğramasını söyler. Kâzım Nami bir hafta sonra tekrar Mustafa Kemâl’i ziyaret ettiğinde ondan yeniden para alır. İlk aldığı paradan ailesine göndererek Ankara’ya gelmelerini sağlar. Mustafa Kemâl Paşa nutkunda Kâzım Nami’den de övgüyle bahseder¹¹.

Kâzım Nami Maarif Vekâlet’inde bulunan, reisliği esnasında Samih Rıfat Bey’in yaptığı, telif ve tercüme dairesine de maddi hiçbir şey almadığı halde üyedir. Burada haftada iki üç defa toplanırlar. Samih Rıfat Bey “Türkçede Tasrifî Huruf Kanunları ve Menşe-i Lisan Mes’elesî” üzerine konferanslar verir.

Kurtuluş Savaşı yıllarında Muallimler Cemiyeti’nin revidir. Burada Anadolu Terbiye Mecmuası adıyla bir terbiye dergisi çıkarır, iki tane de çocuk piyesi yazar, bu piyesler bu dergide basılır. Bu sırada Yunanlılar Eskişehir’i alıp,

⁹ Duru, *age.*, s. 4.

¹⁰ Duru, *Cumhuriyet Devri...*, s. 4.

¹¹ Duru, *age.*, s. 6.

Ankara'ya doğru ilerlemektedir. Kâzım Nami ailesini alarak Kayseri'ye gitmiştir. Köylü kadınlarının kahramanca vatan işine sarılmaları Kâzım Nami'yi derinden etkiler. Sakarya Savaşı kazanıldıktan sonra tekrar Ankara'ya döner.

Fransızlarla Ankara antlaşması yapıldıktan sonra Ankara'da George Mahe adında yaşlı bir Fransızla tanışır ve dost olur. Mahe ile görüş alışverişinde bulunurlar. Bir gün Avrupa'ya öğrenci gönderme meselesi açılır. Mahe şöyle der: "Avrupa'ya öğrenci göndermek doğru değildir. Göndereceğiniz öğrenciler, orayı gördükten sonra içlerinden memleketlerine dönmek istemezler. Döndükleri vakit, bilmedikleri yurtlarına alışamazlar; memleketlerine yararlı hizmetler göremezler. Onun için bundan vazgeçmelisiniz. Siz üniversitenize Avrupa'nın en ünlü bilginlerinden profesörler getirtiniz. Onlara vereceğiniz para ne kadar çok olursa olsun, yine yarısı memlekette kalır. Oysaki öğrenciler için vereceğiniz paralar Avrupa'ya dökülür; siz zarar görürsünüz. Böyle ünlü profesörler, kendilerine "Türkiye'ye gitti de bir şey yapmadı" denmemesi için burada her hâlde başarılı olmaya çalışırlar. Avrupa'ya hiç öğrenci göndermeyiniz, demiyorum. Göndereceğiniz gençler, üniversitenizi bitirdikten, kazandıkları ihtisasa göre memleket hizmetinde değerli işler gördükten sonra bilgilerini artırmak, Batı memleketlerinin bilgideki, teknikteki ilerlemelerinden, usullerinden yararlanmak için Avrupa'ya gönderilir. Bunlar memleketlerini bildiklerinden, sevdiklerinden hizmetinde bulduklarından döndükleri vakit daha iyi hizmet etmeye muvaffak olurlar." Kâzım Nami bu sözlerden çok etkilenmiştir. Hayatı boyunca bu Fransız'a sözlerinden dolayı müteşekkir kalır¹².

Doktor Rıza Nur Bey, Maarif Vekâleti'nden alınarak Sıhhat ve Muaveneti İçtimaiye Vekâleti'ne verilen yetimler yurdu için bir talimatname yazar ve Lozan'a giderken istediği gibi düzeltilmesi için Kâzım Nami'ye gönderir. Kâzım Nami pedagoji bakımından gereken yerleri düzeltir ve geri götürür. Kâzım Nami'ye yetimler yurtlarından birinin müdürlüğü ve eşinin müdür yardımcısı olması teklif edilir. Kâzım Nami eşiyle konuşur ve İzmir yetimler yurdunda çalışmayı kabul ederler. İzmir'e yerleşirler. 3 Aralık 1922'de İzmir Dârüleytamına atanır¹³. Yetimler yurduna vardıklarında burasının çok kalabalık ve trahomlu çocukların olduğunu görürler. İzmir valisine durumu iletirler, O da Bornova'da bir köşk tahsis eder. Vekâlet, İzmir, Manisa, Aydın, Denizli vilayetlerindeki yetim çocukları da bu yetim yurduna gönderir. Kâzım Nami üç bina daha bulur bunlardan birine trahomlu çocukları, bir tanesine kızları, diğerine de 12–14 yaş arası çocukları yerleştirir. 12–14 yaş arası çocuklara demir işi, doğramacılık, kunduracılık gibi işler öğretilmesini ister. Öğrencilerin sayısı 500'ü geçer. Kâzım Nami sanat kısmındaki çocuklara kendi kendine idare sistemini verir.

¹² Duru, *age.*, s. 17.

¹³ Güneş, *age.*, s. 537.

Kâzım Nami 19 Mayıs 1923 yılında Beykoz, 26 Mayıs 1923'te Validebağı Dârüleytam müdürlüğüne atanır. Eşini de Validebağı Darüleytamında müdür yardımcılığı görevine verirler¹⁴. Bir ay sonra İstanbul Muallimler Cemiyetinin kongresi toplanır. Kâzım Nami söz ister ve şu konuşmayı yapar: “Arkadaşlar, Ankara’da toplanan ilmî bir heyettir. Sizden bu ilmî heyete üye istiyorlar. Siz bütün İstiklâl Harbi boyunca İstanbul’da kaldınız; Millî Mücadeleye katılmadınız. Buradaki vatan yavrularını bırakmanız doğru değildi. Ama Anadolu’da yeteri kadar öğretmen yoktu, ilkokul öğretmenlerinden bile liselere öğretmen verildi. Haksız da olsa, ora öğretmenlerinin size karşı bir çekememezliği var. Bundan ötürü Ankara’ya gidecek arkadaşların bu heyette aylıktan bahsetmesi doğru olmaz.” Bu sözleri hem öğretmenler hem de gazeteciler Ankara’daki Öğretmenler Birliğine yanlış bildirirler ve gazetelerde Kâzım Nami aleyhine yazılar çıkar. Görevden alınması için vekâlete başvururlar. Validebağı yetimler yurdundaki görevinin otuz yedinci günü Tevfik Rüştü imzasıyla görevden alınma yazısı gelir. Hiçbir araştırma yapılmadan görevden alınması Kâzım Nami’nin ağırına gider. Kendi başına çalışma kararı alır. Kâzım Nami’den sonra eşi de Validebağı yetimler yurdundan ayrılır¹⁵.

Mazûliyet aylığı almayı da kendine yediremez ve bir aya yakın bir süre gazetelerde yazdığı yazılarla geçinirler. Balıkesir’in Balya kazasındaki işletme müdürü arkadaşından bir şirkette ona iş vermesi için ricada bulunur. O madende memurlar ve müstahdemlerin çocukları için bir okul açmak düşüncesindedir. Kâzım Nami’ye de bu okulun müdürlüğünü teklif eder, Kâzım Nami sevinerek bu işi kabul eder.

1923 yılı Ağustos ayı sonlarında ailesini de alarak bu kazaya yerleşirler. Yanlarında kalan ailenin oğlu ve kızını da bu okulda öğretmenlik yapmaları için yetiştirir, okula alır. 1925 yılında ailesi İstanbul’a gider. Bir süre sonra Kâzım Nami’de İstanbul’a gider ve burada gazetelerden Kıbrıs Türk Lisesi için müdür arandığı haberini okur. Görüşmeye gider kabul edilir ve Eylül ayı başında ailesiyle birlikte Kıbrıs’a gönderilir.

Bu okulda müdürlüğün yanında edebiyat derslerini de üzerine alır. Kitabı olmayan öğrencilerin haline çok üzülen Kâzım Nami maarif vekâletinden, vekâletin bastırıldığı kitaplardan fakir çocuklar için bir miktar göndermelerini rica eder. İki ay kadar sonra Antalya Maarif Müdürlüğünden şu yazı gelir: “Kıbrıs Lisesi Türkiye’ye tabi olmadığından müdürün Vekâletle doğrudan doğruya muhabereye salahiyeti yoktur.” Doktor Rıza Nur ile birlikte kurduğu bu Vekâletten böyle bir yazı gelmesi çok gücüne gider ve hemen emekliliğini ister.

¹⁴ Güneş, *age.*, s. 537.

¹⁵ Duru, *Cumhuriyet Devri...*, s. 25.

Vekâlet de dilekçesini kabul eder ama başka bir yerde olduğu için emekli maaşını alamaz. Rum lisesinde akşamları Türkçe derslerine girer¹⁶.

Kıbrıs Türk okulları öğretmenlerine bir ay kadar pedagoji dersi verir. Ailesini İstanbul'a gönderir. Kendisi Kıbrıs'ta kalır. Kıbrıs maarif idaresiyle üç yıllık sözleşme yapmıştır. İlk önce bu sözleşmeyi yenileyip Kıbrıs'a yerleşme niyetinde olan Kâzım Nami "daüssıla" denilen yurt hastalığına yakalanır. Maarif müdürlüğüne gider, yerine bir yıl önce gelen tarih öğretmeni İhsan Uludağ'ın geçirilmesini ve sözleşmesinin iptal edilmesini ister. Maarif idaresi sözleşmenin üç yıllık olduğunu bir yıl daha kalmasını ister. Kâzım Nami kalırsa müdürlük adına hiçbir şey yapmayacağını, istifasının hemen kabul edilmesini ister. Ricasını kabul etmek zorunda kalırlar ve sözleşmesini İhsan Bey tamamlar.

Kıbrıs'tan İstanbul'a gelir. Birkaç gün sonra Ankara'ya geçer, maarif vekilinden İstanbul okullarında öğretmenlik ister. Kâzım Nami'yi Yüksek Muallim Mektebi ile Nişantaşı Kız Ortaokulu Fransızca öğretmenliğine tayin eder. Bir süre sonra Musevi lisesinde Türkçe derslerine de girer. 1929 yılında Robert kolejinde açılan Türkçe öğretmenliği de Kâzım Nami'ye verilir. Bu arada Cumhuriyet ve Vakit gazetelerinde de yazılar yazar.

1931 yılında çalıştığı okul, Kâzım Nami'nin derslerinin yanında öğrencilere dağıtılmak üzere uygulamalı dil bilgisi kitabı yazmasını ister. Daha sonra bu kitabı basar ve öğrencilere dağıtır. Dergilere, gazetelere yazı yazmak, okullardaki işleriyle beraber Kâzım Nami'yi çok yorar ve Musevi lisesinden istifa eder.

1932 yılında Kâzım Nami'yi Maarif Vekâleti'nden çağırırlar; ilkokullar için iki yurt bilgisi ile ortaokulların son sınıfı için bir Cumhuriyet Tarihi yazmasını emrederler. Aynı zamanda Robert Koleji'nde Türkçe öğretmenliği de yaptığı için, Erenköy Kız Lisesi öğretmenliğinden istifa etmek zorunda kalır. 1932-1933 ders yılının bitiminde yazılması emredilen kitapları bitirir ve Maarif Vekâleti'ne götürür. Bazı düzeltmelerden sonra kitaplar kabul edilir. Kâzım Nami 24 Temmuz 1933 yılında Talim ve Terbiye Dairesinde vatanına daha fazla hizmette bulunacağını düşünerek, Mustafa Kemal Paşa'dan buraya geçmeyi rica eder ve Talim ve Terbiye Dairesine geçer¹⁷.

1935 yılında Atatürk'ün isteğiyle Manisa ilinden mebus olur. 12 Şubat 1935 tarihli seçim tutanağı ile 1 Mart 1935'te Meclis'e katılır ve tutanağı 7 Mart 1935'te onaylanır. Birinci toplantı yılında Maarif, diğer üç yılda Millî Müdafaa Encümeni üyeliği yapar¹⁸. 1937 yılında Afyon, Kütahya vilayetlerinde CHP adına teftiş yapmakla görevlendirilir. Yazın iki aydan fazla süren bu teftiş gezisinden sonra Ankara'ya döner ve raporunu verir. Mezkûr raporda, gezdiği

¹⁶ Duru, *Cumhuriyet Devri*...,s. 30.

¹⁷ Güneş, *age.*, s. 537.

¹⁸ Güneş, *age.*, s. 537.

yerlerde Cumhuriyet Halk Partisinin birer kadrodan ibaret kaldığını, buralara üye olarak girenlerin şahsî menfaatlerinden başka bir şey düşünmediklerini bildirir¹⁹.

1939'da Bulgaristan'a oradan Yunanistan'a gider. Eğitim sistemleri hakkında bilgi alır. 1940 yılında kızını da yanına alarak gezme amacıyla Suriye, Şam ve Beyrut'a gider. Ankara'ya dönünce, milletvekilliği vazifesini layıgınca yapamadığını düşünerek, yabancı ülkeleri gezmekten vazgeçer. Kendini elinden geldiğince Manisalılara hizmet etmeye adar.

1943 yılı seçimlerinde aday olmayan Kâzım Nami, Ankara'dan ayrılarak, İstanbul'a yerleşir. Emekli maaşı Kâzım Nami'nin geçinebilmesi için yeterli gelmez ve "Yeni Kültür" adında aylık bir eğitim dergisi çıkarmaya başlar. Dergiye gelen ilan paralarıyla geçinmeye çalışır fakat dergiyi iki ay kadar çıkarabilir, daha sonra bırakmaya mecbur olur. Ticaret odasında raportörlük işi ayarlar ve burada çalışmaya başlar. Ticaret odasında işe başlamasıyla, tüccarlar ve fabrikatörlerle iyi dost olur. Fabrikaları, ticarethaneleri, imalathaneleri gezip görmeye başlar. Bu gezip görme Kâzım Nami'ye çok şey öğretir. O'nu 1944 yılında Basın Raportörü yaparlar.

1947 yılında Demokrat Parti'nin kurulmasıyla çoluk çocuk bu partiye geçerler. Bu iş Ticaret Odasındaki işine mani olmamıştır. Yılda bir iki defa izin alır ve bazı illerde konuşmalar yapar ve bazı gazetelerde yazılar yazar. Bu yazıların Halk Partisi'ne dokunması nedeniyle 1948 yılında Ticaret Odası genel kâtipliğinden bu yazıları yazmaktan vazgeçmesi gerektiği aksi takdire işinden çıkarılacağı ihtarı gelir. Kâzım Nami aldırılmaz ve yoluna devam eder. En sonunda 1950 Ocak ayında yaş haddi bahanesiyle tazminatını vererek Ticaret odasından atarlar²⁰.

Karaköy'deki Saint Benoit Kız Ortaokulu'nda iki yıl Türkçe öğretmenliği yapar. Müdür muaviniyle arasının açılması üzerine bu okuldan ayrılır. Harbiyede Ermeni Lisesi'nde coğrafya öğretmenliği yapar. Burada bir buçuk yıl çalıştıktan sonra oradan da ayrılır ve Ticaret Odasında çalışırken bir arkadaşıyla ortak çıkardıkları Türk, Anglo – Amerikan Postası adlı derginin yayınıyla ilgilenir. Meşrutiyetin ilanından sonra Avukat Ahmet Hikmet'in çıkardığı günlük Zaman gazetesinde başyazarlık yapar. Aradan bir süre geçtikten sonra İttihat ve Terakki Selânik'te bir matbaa kurar, "Rumeli" adıyla günlük bir gazete çıkarırlar. Bu gazetenin başyazarlığını da Kâzım Nami yapar²¹. 14 Ekim 1967'de İstanbul'da vefat eder ve Zincirlikuyu mezarlığına defnedilir.

¹⁹ Duru, *Cumhuriyet Devri...*, s. 43–46.

²⁰ Duru, *Cumhuriyet Devri...*, s. 66.

²¹ Duru, *İttihat ve Terakki...*, s. 42.

Eğitimle ilgi görüşleri

Cumhuriyet döneminin ilk yılları, aydınların eğitim sistemine hâkim oldukları bir dönemdir. Bu dönemde aydınlar görev aldıkları kademelerde yapısal değişikliklere önderlik etmişlerdir. Bu aydınlardan biri olan Kâzım Nami Duru da birçok yeniliklere imza atmıştır.

Kâzım Nami Duru, hem Osmanlı döneminde, hem de Cumhuriyet döneminde yaşamış bir aydın olduğu için Cumhuriyet'in ilanından sonra, Türk eğitim sistemini daha iyi bir duruma getirebilmek için Batı'nın eğitimini incelemiş ve Türk eğitim sisteminde Atatürk ilke ve inkılâplarına bağlı kalarak uygulamaya çalışmıştır. Kâzım Nami Duru, Cumhuriyet dönemi eğitimcilerimiz arasında Batı'nın eğitim sistemini bilinçli olarak incelemiş ilk aydınlarımızdan biri olarak toplumumuza pedagojik prensiplere dayanan eğitim anlayışını benimsetmek amacıyla yola çıkar. Eserlerini de bu ideale ulaşmak amacıyla kaleme alır.

Kâzım Nami, hiçbir zaman tutucu olmamış, yeniliklere açık kalmış, inkılâpçılık ilkesi doğrultusunda ülkede yaşamı ve eğitim sistemini çağdaştırma çabalarına girişmiştir. Karma eğitimi savunmuştur. Bunun, hem sosyal ve cinsel yaşamın sağlıklı gelişimi açısından; hem de kadın ve erkek arasındaki eşitsizliği gidermek bakımından önemini belirtmeye çalışmıştır²².

Ona göre eğitim dinamik olmalıdır. Genç kuşak düne, hatta bugüne göre olmaktan çok yarın oluşabilecek gelişmeler dikkate alınarak eğitilmelidir. Ayrıca çocuğun yetişkinden farklı bir varlık olduğu gibi, kendine özgü çok yanlı bir tabiatı olduğu gözden kaçırılmamalıdır. Önce çocuğun bedeni ve ruhu vardır. Sonra onun ruhsal yaşamı fiziksel ve ahlaksal olarak ikiye ayrılır. Eğitimde bu üç yan da dikkate alınmalıdır. Beden eğitimine önem verilmelidir, çünkü sağlam kafa sağlam bedende bulunur. Okullarda fiziksel gelişim öğretim yoluyla vurgulanmaktadır. Ancak ahlak eğitimi de fiziksel eğitim yanında ihlal edilmemelidir. Eğitimcinin görevi yalnız bilgi vermek olmayıp sağlam karakterli insan yetiştirmektir. Kâzım Nami Duru ahlak sözcüğünü dar anlamda değil evrensel bir çerçevede ele almıştır. Ahlak eğitimi, Kâzım Nami Duru'nun Türkçe "ıra" Osmanlıca "seciye" sözcükleri ile anlattığı karakter, kişilik gelişimini amaçlar. Yaşamın giderek karmaşıklaştığı bir toplumda sağlam bir kişiliğe olan ihtiyaç artar. Bu da yukarıdan aşağıya, büyükten küçüğe yapılan bir baskı ile sağlanamaz. Disiplin gereklidir. Ancak bu, "eşyanın kendisinde bulunan" doğal bir disiplin olmalıdır. Çocuk bunu sağlıklı bir ortamda

²² Fuat Baymur, *Cumhuriyet Dönemi Eğitimcileri*, UNESCO: Türkiye Milli Komisyonu, Ankara, 1987, s. 179.

kendiliğinden kazanır. Önemli olan gencin doğallığını, yaratıcılığını yitirmeden sağlam bir seciye oluşturabilmesidir²³.

Kâzım Nami, maarif şuralarının hepsinde bulunmuştur; Türk Dil Kurumunun bütün Kurultaylarına çağırılmıştır. Kâzım Nami'ye göre ilkokullarda okuma işinin iyi gitmemesi, ortaokula geçen çocukların ders kitaplarının düzgün bir şekilde okuyamamaları, ilkokulda daha Türkçe'ye başlarken gereken önemin ve pedagojik gayretin verilmemiş olmasındandır. Bunun için Türkçe öğretmenleri derslerinde program uygulamalı, basmakalıptan sakınarak kendi buluşlarıyla o yolları çoğaltmaya, genişletmeye çalışmalıdırlar.

Öğretmenlikle İlgili Görüşleri

Eğitim sistemimizin iyileştirilmesinde ve başarısında öğretmenlerin nitelikleri ve yeterlilikleri sorunu Cumhuriyet döneminden beri önemini korumuş ve birçok çalışmalar yapılmıştır. Kâzım Nami'de bu konuyla ilgili birçok yazı yazmış ve görüşlerini beyan etmiştir. Kâzım Nami'ye göre, öğretmenlik, en çok gönülden bir öğretim aşkıyla oluşur. Çocukları sevmeyen öğretmenlik yapamaz.

Ona göre öğretmen bir meslek adamıdır. Öğretmenlik her meslekten daha kuvvetli bir ihtisas ister; çünkü üzerinde uğraşacağı konu, çocuk denilen, bedeni kadar ve belki daha çok ruhuyla derin, çok geniş, çok karışık ve girift bir mahlûktur. Öğretmen, çocuk anatomi ve fizyolojisini, çocuk bakımı ve hıfzıssıhhasını, çocuğun genel ve ferdi psikolojisini iyi bilmelidir.

O, öğretmenin iş kadınından daha farklı olduğunu düşünür. Öğretmen çocuk ve gençlere her türlü sosyal vaziyeti öğreteceği için her zaman örnek olması gerektiği görüşündedir. Gerçek bir öğretmen olmak isteyen kişi, açıkça ve tamamıyla kendi ruhuyla yaşamayı öğrenmelidir ki çocukların da ruhlarına girip, temas edebilsin, onlara rehberlik edebilsin. Aradıkları şeylerde, keşiflerinde onlara yardım edebilsin ama doğrudan doğruya çocukların işlerine çok fazla karışmasın, onlara aralarında amir gibi hükmedebilsin²⁴. Duru'ya göre, öğretmenlik mesleğinin hiçbir ücretle ölçülmemeli ayrıca bir menfaat için öğretmenlik yapılamaz. Öğretmen “okula vaktinde gidiyorum, dersimi vaktinde veriyorum, elimden geldiği kadar çocukları okutuyorum; yaptığım işe göre aldığım para az” dememelidir. Öğretmen, öğretmenliği bir geçim yolu olarak görmemelidir. Öğretmenin aldığı maaş, işinin karşılığı değil, geçiminin vasıtasıdır.

O'na göre, öğretmen hiçbir zaman okulda öğrendikleriyle yetinmemelidir. Günden güne ilerleyen bilgi derslerini yakından takip etmelidir. Çocuk

²³ Baymur, *age.*, 181.

²⁴ Kâzım Nami DURU, *Çocuk Bahçesi Rehberi*, Matbaa-i Amire, İstanbul, 1339/1917, s. 6.

kendiliğinden bulamadığı her soruyu öğretmenine sorar. Bu sorular karşısında öğretmen yanıt veremezse, çocuk üzerindeki etkisi azalır.

Okul içerisinde öğretmenin görevi sadece okutup, yazdırmaktan ibaret değildir. Öğretmen bildiklerini çocuğa basmakalıp öğretmez. Her çocuğun kişiliği, şahsiyeti, zekâsı, yetenekleri aynı değildir. Öğretmen, öğretim yollarını çocuğun kişiliğine uydurabilmelidir. Bunun için de çocuk psikolojisi öğrenmesi, bu konuyla ilgili çıkan yenilikleri yakından takip edilmesi gerekir. Bir öğretmen ders vereceği branşı veya bilimi çok iyi bilmelidir. Güzel bir ifade gücüne sahip olmalıdır. Kitap okumayı ihmal etmemelidir. İnsanın bir okulda aldığı eğitim sınırlıdır. Daha sonra kitap okuyarak bilgiler zenginleştirilir. Öğretmen okumalıdır; ömrünün sonuna kadar okuması, fikirlerini yükseltmesi, yüreğini duygulandırması, kendisi için bile iyi yüksek idealli bir insan olması gerekir. Öğretmen okuttuğu derslerin programlarını, bu programlara ait öğretim usullerini bilmeli ve bu usulleri çocuğun zekâ ve kabiliyetine uydurmayı bilmelidir. Okulun bağlı olduğu makamların, öğretim ve terbiye ile ilgili gönderdikleri emirleri, talimatnameleri dikkatle okumalı, anlamaya çalışmalı ve uygulamalıdır.

Öğretmen irfanını çoğaltmak, meslekî bilgisini artırmak için, okumalı, şahsî çalışmalar, mümkünse ülke içinde veya dışında seyahatler yapmalı, bilim adamlarıyla buluşup, pedagoji konferanslarında bulunmalıdır. Her öğretmen mutlaka bir kütüphane meydana getirmeye çalışmalıdır. Eğer maddî durumu buna müsait değilse, kütüphanelerden faydalanmalıdır. Her öğretmen kitap alma konusunda fedakârlıkta bulunmalıdır. Okunacak kitapların seçiminde; öğretmenler gazetelerde, dergilerde yeni çıkan kitaplar üzerine yazılmış tenkitleri okuyup değerlendirebilir, okumuş, görmüş arkadaşlarından fikir alabilir. Öğretmenlerin en çok okuması gereken kitapların başında tarih kitapları gelir. Sonra romanlar gelir. Büyük romancıların romanlarını okumak hem edebî zevki, hem de yurt sevgisini artırır. Öğretmen, sosyal, iktisadî veya millî gaye güden romanları aşk romanlarından üstte tutmalıdır. Öğretmen aynı zamanda millî duyguyu, güzellik duygusunu arttıran, gönüle tatlı heyecanlı çırpınmalar veren şiirleri de okumalıdır.

Öğretmen programlara göre yapılacak dersleri, günlük olaylara bağlamalıdır. Çocuklara somut olaylarla anlatılan dersler, çocukların daha çok dikkatini çeker²⁵. Kâzım Nami'ye göre öğretmenin bulunduğu yerin coğrafyasını, jeolojisini, hayvan ve bitkisini araştırarak çevreye ait özelliklerini anlaması; hem memleket hem de kendisi için çok faydalıdır. Ancak öğretmenin bu özel çalışmaları bıktırıcı, yorucu olmamalıdır. Her gün sabahtan akşama kadar çocukların ders ve terbiyesiyle uğraşan öğretmen, bu tür çalışmalarından zevk almalıdır.

²⁵ Kâzım Nami DURU, *Muallimin Meslek Ahlakı*, Devlet Matbaası, İstanbul, 1934, s. 13.

Ona göre öğretmen vaktini iyi düzenlemelidir. Ders yılı başından sonuna kadarki işlerinin günüyle ve saatiyle programını yapmalıdır. Böylelikle hem kendisi hem de öğrencileri için vakit kaybedilmemiş olur. Öğretmen derslerini anlatmadan önce hazırlamalıdır. Öğretmen ne kadar tecrübeli olursa olsun, her yıl yeni yeni işlenmiş, ilerlemiş, çocuklarla karşılaşmış, beklemediği bir soru sorulması mümkündür. Böyle bir soru karşısında öğretmenin çocuklar üzerindeki etkisini kaybetmemesi için, dersine hazırlanarak gitmesi gerekir.

Kâzım Nami, öğretmende bulunması gereken meziyetler üzerinde titizlikle durur. Öğretmenin öğrencisini kendi çocuğu gibi sevmesini ister. Kendi çocuğuna nasıl insanca, şefkatli muamele ediyorsa, terbiyesine bırakılacak çocuklara da aynı şefkatle davranması gerektiğini söyler. Çocuklar arasında ayırım yapmaması gerektiğini, çocuğu rencide edecek hal ve hareketlerden kaçınmasını, elinden geldiği kadar adil davranmasını ister.

Öğretmen, öğrencilerinin sağlıklarıyla yakından ilgilenmelidir. Gözleri az gören, dikkat eksikliği olan çocukları, sağlığı bozuk olan çocukları tespit edip, ailelerine bildirmelidir. O'na göre bir öğretmen yerli halkın kullandığı ağızla konuşmamalıdır. Mutlaka İstanbul ağızıyla dersini anlatması gerekir. Dersini öğrencilerin iyi anlaması için son derece açık ve sade bir dil ile anlatmalıdır. Herkese karşı arkadaşça davranmalı, güzel öğütler vermeli ve alçakgönüllü olmalıdır. Dedikodulardan kaçınmalı, kimsenin kalbini kırmamaya çalışmalıdır.

Öğretmen velilerin özel durumlarına karışmamalı, velilerin gizli işlerini öğrenmeye çalışmamalı, kimsenin gurunu kırmamalı, herkese eşit davranmalıdır. Halktaki batıl inanışları, yanlış fikirleri düzeltmek isterken onlara doğrudan doğruya hücum etmeden, sükûnla, tatlılıkla doğruları anlatmalıdır. Nezaketsizce bir söze muhatap olursa cevap vermemeli karşısındakinin nezaketsizliğine düşmemelidir.

Kâzım Nami'nin öğretmenlik hakkındaki görüşleri ile günümüz öğretmenlik anlayışı arasında fark yoktur. Kâzım Nami'ye göre okul ne kadar ciddi bir öğrenim vermekte başarılı olursa olsun, gerçek feyiz verebilecek okul "hayat" tır. Okul özel hayat idealini vermez. Okul ancak; ferdi, gerçek hayatı takip etmesi ve içinde yaşayacağı muhite mümkün olduğu kadar az zahmetle uyum sağlaması için yetiştirir. Okullarda gerçek hayatı ne kadar uygulamaya, öğretmeye başarılı olursak o kadar iyidir. Fakat okul, çocuğu hayata tam olarak hazırlamaz, hayatın bilinmeyenlerini önceden sezemez, asıl hayatla birlikte yürüyemez. En hakiki öğretmen doğrudan doğruya hayattır.

Okullar anneler, babalar için de iyi bir toplantı yeri olmalıdır. Bu sayede velilerin de fikri, ahlakî terbiyesi olgunlaştırılır. Okul terbiyesinin öncelikli gayesi, gerek şahsî, gerekse millî bakımlardan, otodidakt yetiştirmek olmalıdır. İlkinden en yükseğine kadar okulların gayesi: ilkokullar, her vatandaşa millî ve vatanî vazifelerini görebilecek ve kendi işlerini yolunda yürütebilecek kadar bilgi vermeye çalışmaktır. İlkokul her şeyi öğretmez, öğretemez. Ortaokullar ile

liseler, genci genel bilgilerle hazır hale getirir. Bu genel bilgiler, millî bir terbiye ile yürümek gerekir. Terbiyevî kültür dersleri denilen Türkçe dil ve edebiyatı, Türk coğrafya ve tarihi, yurt bilgisi dersleri temin eder. Üniversite, ilimlerde ihtisaslaşmak isteyen gençlere araştırma ve inceleme kabiliyeti ve ilmî usul verir. Bunları verirken, hiçbir ilimde derinleşemez; çünkü derinlik uzun bir araştırma, inceleme ve çalışma ile elde edilir²⁶.

Diploma bir olgunluk nişanesi değildir, lisenin sonunda yapılan üniversiteye girme sınavına “olgunluk” denmesi, itibaridir. Genç üniversiteden çıktıktan sonra bile hamdır, toydur; olgunluğunu ancak senelerce çalışarak elde edebilir. Kâzım Nami, 1924 yılında yazdığı bir yazıda; devlet gibi okulun da laik olması, “ulusal eğitim”, ulusal birlik gibi konuların soyut kalmayarak, gerçekleştirilmesi gerektiği görüşünü savunmuştur²⁷.

Kâzım Nami, “Metot yoldur; yolsuz bir yere gidilemeyeceği gibi metotsuz da bir şey öğretilemez ve öğrenilemez. Metotları, bütün şekilleri, açıklamaları, işaret ettikleri psikolojik amillerle incelemek, mahiyetlerini anlamak, kullanılacakları dersi ve yeri tayin etmek öğretmenliğin başlıca ödevlerindedir. Metot bilmeyen veya bildiği metodu dersinde başarıyla uygulayamayan bir öğretmen, öğretmen vasfına layık sayılamaz. Metotsuz başarı belki mümkün değildir; fakat mümkün olsa da her halde çok zordur. Metotlar iyi seçildikten sonra öğretim, hem başarılı, hem kolay, hem de zevkli olur” der.

Kâzım Nami, seçilen herhangi bir metotla dersin işlenmesine karşıdır. O, bir ders için belirlenmiş özel bir metodun olmadığını, usulün derse göre değişebileceği gibi öğretmene, çocuğa, muhite, ihtiyaca göre de değişebileceğini düşünür. Kâzım Nami’nin alfabe dersinde kullanılmasının gerekli olduğunu düşündüğü birkaç metot vardır. Birine göre, önce iki üç harf verilir, sonra bunlar ya manasız heceler halinde veya manalı tek heceli kelimeler olarak birleştirilir. Örneğin, çocuklara bir at resmi gösterilir, ona ne dendiği sorulur. Çocuklar kolaylıkla “at” diyebilir. Veya içinde at kelimesi birkaç defa geçen küçük bir hikâye veya fıkra anlatılıp çocukların ilgilenmesi sağlanır. Hikâye veya kelimedenden at kelimesi ayrılır. Bu kelime A harfini uzatarak ve T harfini şiddetlendirerek a, t gibi iki sesi ayrı ayrı buldurmaya çalışılır. Bu metodun karmaşıktan basite gitmek olduğunu söyler.

Başka bir metoda göre çocuklara tam kelime verilir. Kelime kitapta olduğu gibi kara tahta üzerine yazılır. Çocuklar da bunu yazarlar ve kelimeyi, harflerine bölmeden aynı şekilde öğrenirler. Öğrenilen kelimeler küçük bir cümle oluşturacak kadar olunca, cümle tamamlanmış olur. Bu usule de kelime usulü dendiğini söyler. “Methode Globale” denilen usulde kelime değil küçük bir

²⁶ Duru, “Bir Otodidakt”, s. 1605.

²⁷ Cavit Binbaşoğlu, *Eğitim Düşüncesi Tarihi*, Binbaşoğlu Yayınevi, Ankara, 1982, s. 150.

cümle verilir. Bu cümle çocukların ilgisini çekecek kısa bir fıkradan ya da hikâyeden alınır. Bu metot kitaptan çok yazıyla takip olunur. Çocuklar cümleleri tam olarak yazar, okurlar ve tam şekilleriyle öğrenirler. Kâzım Nami, bu usulü 1929'da Kültür Bakanlığınca kabul edilen ilk okuma ile ikinci sınıf kitabında kullanmıştır. Kâzım Nami, bu metotta kelimelerin mümkün olduğunca bir, iki, üç heceli olmasına dikkat edilmesini çünkü tek heceli bir kelimenin bile tarif edilince dört, beş hatta altı heceli olduğunu söyler.

Alfabe dersinde hangi metodu kullanacağını öğretmene bırakılması gerektiğini düşünmesine rağmen, yukarıda kısaca değindiğimiz metotlardan “fikriğ bassariğ” metotla kelime metodu ve global metotla daha iyi başarı elde edebileceğini düşünür. Kâzım Nami'ye göre ilk okuma-yazma öğretimine yazı ile başlanmalıdır. Yazı alelâde bir çizgi işidir fakat iyi bir öğretmen onu öğrencinin ilgileneceği bir şekle koyabilir. Soldan sağa, yukarıdan aşağıya, dik, eğri veya düz çizgiler çocukta ilgi uyandırmaz, çocuk zaten okula başlamadan önce resim çizmeye heves eder ve iptidaî olarak bu işi yapar. Önemli olan bu çizgileri önce çocuğun ilgisini uyandıracak şekilde ortaya çıkarmalı ve bu ilgiyi muntazam çizgiler oluşturacak şekilde uzatmalıdır.

Ona göre, okuma öğretimine yazı öğretiminden sonra başlamak faydalıdır. Çünkü göz, herhangi bir şeye baktığı zaman çevresini teşkil eden dekor ile birlikte görse de, o şey hakkında bir şuur, sonunda fikir oluşturabilir. Bir cismi, tam olarak gördükten sonra onu terkip eden parçaları tahlil etmeye girişilebilir. Bunun gibi, yazı işinde de önce ilgi uyandırıcı basit bir cismin resmini yaptırmak, sonra onun parçalarını ayırarak, çevrelerini oluşturan çizgileri ayırtıp çizdirmek mecburidir. Bu şekilde yazı cazip hale getirilir.

Okumanın cazip kılınması da çok önemlidir. Heceleme yoluyla okuma öğretmenin hiçbir cazibesi yoktur. Bu şekilde okuma çocuğun zevkine uygun olmayacağı için onu yorar. Kâzım Nami'ye göre en iyi yol, “globalisation” yani toptan okumadır. Mesela çocuğa su dolu bir kova gösterilip “bu kova su ile doludur” cümlesi söylenir ve tahtaya yazılırsa, çocuk bu cümleyi anlar. Zaten önündeki kova su ile dolu olduğu için tereddüt etmez. Burada dikkat edilecek nokta, her kelimenin bir birlik oluşturduğunun ve her birinin karşılığı olma sözcüğe delalet ettiğinin anlaşılması için, kelimeleri kısa aralıklarla birbirinden ayırmak gerekir. Çocuklar bu cümleyi söyler, sonra tahtaya veya defterlerine yazarlar. Bu yazı, öğretmenin kara tahtaya yazdığının bir taklidi olur. Çocuk onu mümkün olduğu kadar öğretmenin yazısına benzetmeye çalışır ve kısa zamanda da başarılı olur²⁸.

Yazı okumadan sonra, el kitabının okunması gelir. Bununda cazip kılınması gerekir. Okuma, kelimelerin cümle içindeki durumlarına göre muhtelif şiddette

²⁸ Kâzım Nami DURU, “Dilimizi Öğretelim”, *Yeni Kültür*, Sayı 26, Yıl 1938, s. 32.

sesle okunmalıdır. Ancak bu şekilde okunulan parçaya çocuğun ilgisi uyandırılır ve okuduğu parçadan zevk alması sağlanır.

Dil Bilgisi Öğretimi Hakkındaki Görüşleri

Kâzım Nami, “Gramersiz dil yoktur; fakat gramer dilin kendindedir. Önce gramer bulunmuş, gramer kaidelerinin kadroları yapılmış da dil onlara uydurulmuş değildir. Dil canlı bir varlıktır; sosyeteyle birlikte doğmuş, sosyete içinde söylenegelmiştir. Önceleri işaret diliyle, sonra yayık seslerle, daha sonra onomatopelerle, nihayet artikülasyonlu kelimelerle konuşuldu. Bu dil sosyete ile tekâmül etti komşu diller birbirlerinden yardımlaşarak, yavaş yavaş fikrin ve duygunun bütün renklerini ifadeye çalıştılar” der²⁹. Her milletin bir dili ve bu dilin bir grameri vardır. Gramerden önce bu dil konuşulurdu. Kimse onun kendiliğinden bir takım kaidelere, bir disipline tabi olduğunu düşünmezdi.

O dönemde dil bilgisi bilinmeden bir dilin doğru söylenip yazılamayacağını iddia edenler çoğunlukta olmasına rağmen Kâzım Nami, dil bilgisi bilmeden de bir dili söylemek ve yazmanın mümkün olduğunu; fakat gramerin, bir dilin yalnız doğru söylenip yazılması için öğrenilmemesi gereken bir ilim olmadığını, başka faydalarının olduğunu söyler.

O’na göre, bir dil bilgisi dilin sabit kurallarını gösterir. Dilin bu kuralları, bir mantık silsilesi halinde birbirine bağlıdır. Bu mantık o kadar kuvvetli ve esaslıdır ki, zihni mantığın oluşmasında büyük hizmeti vardır; bu bakımdan iyi anlaşılması bir dil bilgisi, zihni terbiyenin çok önemli bir unsurudur. Kâzım Nami, grameri mücerret kurallar halinde öğretmenin ve o kurallara örnekler uydurmanın hiçbir faydasının olmayacağını düşünür. Bu şekilde ezberden öğrenilen gramerin, bir işe yaramadan unutulacağı görüşündedir.

O’na göre dil bilgisi şu şekilde öğretilmelidir: Kurallar metinlerden çıkarılmalı ve bulunan her kurala göre alıştırmalar yapılmalı. Öğretmenler için düzenlenecek okuma kitaplarında, her parçanın sonunda gramer üzerine metinden çıkarılma kurallar, bütün ayrıntılarıyla verilmeli ve öğrencilerin eline bol bol alıştırmaya içeren kitaplar verilmelidir³⁰.

O, ilkokulda gramer kurallarının metinlerden çıkarılmak suretiyle bile olsa öğretilmesini çok gerekli görmez. İsmi, sıfatı, fiili sezdirmeyi de uygun görmez. İkinci devre diye tabir ettiği dördüncü ve beşinci sınıflarda ise çocukların yaşlarına ve yetiştirme gücüne göre, uygulamalı gramer dersi gösterilmelidir. Ama bu dersler, gramerin en basit kurallarını içermelidir. Çok fazla ayrıntıya inmemek gerekir.

²⁹ Kâzım Nami DURU, “Dilimizi Öğretelim”, *Yeni Kültür*, Yıl 1939, Sayı 31, ss. 21-23, s.3.

³⁰ Kâzım Nami DURU, “Dilimizi Öğretelim”, *Yeni Kültür*, Yıl 1931, Sayı 39, ss. 4-5, s. 4.

Kâzım Nami, 1987'de Harbiye'den çıktıktan sonra birçok değişik okulda dil bilgisi dersleri okutmuştur. Bu okullarda edindiği tecrübeye dayanarak “kitap ile ders şeklinde okutulan dil bilgisi, tek başına bir ders olarak kalır ve öğrenci bu dersten faydalanamaz” görüşünü savunur.

İnsanın, kendi dilinin gramerini iyice bilmesi, yalnız kendi dilini doğru yazabilmesi için değil yabancı bir dili de öğrenebilmesi için son derece faydalıdır. Yabancı dili öğrenmek için o dilin gramerini öğrenmek gerekir bunun içinde kendi gramerini iyi bilmek gerekir. Kâzım Nami, ne yönden bakılırsa bakılışın gramer öğretiminin faydalarının olduğuna inanır ve okullarda öğretiminin mecburi olduğunu ifade eder³¹.

Kâzım Nami, Türk dil bilgisi öğretiminin kolay bir iş olmadığı görüşündedir. Türkçeyi öğretirken öncelikle gramerin kaidelerini öğretip sonra örnekler vermenin öğrenci için esas olmadığı, alâkasız örneklerle dil bilgisi kaidelerinin öğretilmeyeceği görüşündedir. Ona göre Türkçe dil bilgisi kaidelerini öğretmenin asıl amacı doğru okuma ve yazma becerisini geliştirecektir. Doğru okuma ve yazmada dil bilgisi bir araçtır. “Dil gramerden değil, gramer dilden çıkmıştır.”³²

Kâzım Nami, “Türk Gramerine Yardımcı Kitap” adlı eserinde gramerin Türkçe öğretiminde bir araç olduğu görüşünü savunurken kitabının önsözünde bu görüşünü “Biz bu kitabı sadece gramer tatbik dersleriyle doldurmadık.” şeklinde ortaya koymaktadır. Böylece eserin önsözünde kitabını ne amaçla yazdığını da ifade etmektedir. Ayrıca Türkçe öğretmenlerine dil bilgisi kitaplarıyla ilgili verdiği örnek cümlelerle yardımcı olmayı hedeflemiştir.

Okuma Eğitimi Konusundaki Görüşleri

Kâzım Nami, okumanın büyük bir iç zevki olduğunu düşünür. “Herkes okuyabilir ve okumalıdır. Okuma zevki anladım ki, içinde yaşanılan muhitten alınıyor. Okumayı sevmeyen bir ailenin çoluk çocuğu da okumaya heves etmez ve okumaktan zevk almaz” der.

Arap harfleriyle okuma - yazma öğrenmenin güç bir iş olduğunu söyler. O, okuma - yazma merakını annesinin teşvikiyle kazanır; yavaş yavaş bu merak bir alışkanlık haline gelir ve okuduğu her şeyden çok zevk alır hale gelir. İyi yazabilmek için de çok okumak gerektiği görüşündedir. Kendisinin iyi yazı yazabilmesinin çok okumasından kaynaklandığını söyler³³.

³¹ DURU, “Dilimizi Öğretelim”, Yeni Kültür, Yıl 1939, Sayı 31, s.4.

³² Kâzım Nami DURU, *Türk Gramerine Yardımcı Kitap*, Matbaacılık ve Neşriyat- Türk Anonim Şirketi, İstanbul, 1933, s. 4.

³³ Duru, “Bir Otodidakt”, s. 1316.

Ona göre çok okuyan, çok malumat biriktiren kimseye âlim denilemez. İlim, ancak bilgisinden yeni varlıklar yaratan kimselerin usullü araştırmalarına denir. Dünyada okumaktan, birçok şeyleri dimağda toplamaktan kolay bir şey yoktur. Fakat o okunan hafızaya alınan şeyleri bir usul dâhilinde tetkik, tasnif, mukayese etmek, sonunda da bir sıra dâhilinde olayların ilişkilerini arayarak kanunlarını meydana çıkarmak zordur.

Türkçe Öğretimi Üzerine Çalışmaları

Kâzım Nami, Selânik vilâyeti Muallimler Kongresine “*vilâyet-i selase*” ye maarif müfettişi olarak katılmıştır. Kongrenin ikinci oturumunda “*Havasın terbijesine dair*” bir konferans verir. Kongrede şu konular konuşulur:

*“Arap harfleri Türkçeye dar gelmektedir. Üstelik Türkçemiz yakışıksız bir şekil alıyor. En baştan sesli harfler düzeltilmelidir. Elifba, Türkçe ve Kur’an alfabesi olarak ikkiye ayrılmalıdır. Önce Türkçe alfabe gösterilmeli ve Batı’da olduğu gibi alfabe öğretiminde önce sesli harften başlatılmalıdır. İmlâ, inşa, kavâid hepsi bir derstir ve bunların ilkokulda öğretilmesine gerek yoktur. Daha sonraki öğretim kademelerinde verilebilir. Türkçeyi sadeleştirilim ve Arapça eklerden kurtaralım. Bunun eğitime ve çocuklara çok faydası olacaktır.”*³⁴

Kongre münasebetiyle Diyarbakır delegesi olarak Selânik’e gelen Ziya Gökâlî, Selânik’te kendini gösteren Türk milliyetçiliği cereyanını ele alır ve ona önderlik etmeye başlar. Fırkanın Hamidiye Caddesi sonunda yaptırdığı İttihat ve Terakki Mektebinde içtimaiyat okutur, haftada belirli gecelerde de orada toplanılır ve Yeni Lisan meselesiyle Türkçe üzerine konuşurlar. Ziya Gökâlî, Ömer Seyfettin’in, Ali Canip’in Genç Kalemler dergisinde yayına başlattığı Yeni Lisan’ın kaidelerini tespit etmeye uğraşır. Kâzım Nami de teftiş için Selânik’ten ayrılmadığı vakitlerde, bu toplantılarda bulunur³⁵.

Sultani binasında bir “Elifba Kongresi” yaparlar. O vakit ilkokul öğretmeni olan Necmettin Zahir, kongrede elifbanın öğretimi üzerine kendi özel metodunu kabul ettirmiş, o metotla bir de elifba kitabı yazmaya görevlendirilmiştir. Bu alfabe, “Kongre Elifbası” olarak şöhret kazanır.

Kâzım Nami’nin, “Türkçeyi Nasıl Öğretmeli?” adlı eserinde kullandığı ilk okuma – yazma öğretim yöntemi, 1926 yılında hazırlanan “İlk Mekteplerin Müfredat Programı”nda resmileştirilmiştir. Yazarın kullandığı bu cümle yöntemi, geliştirilerek 2005 yılına kadar kullanılmıştır.

³⁴ Bu konuda bkz. Mustafa ERGÜN, *II. Meşrutiyet Devrinde Eğitim Hareketleri (1908–1914)*, Ocak Yayınları, Ankara, 1996.

³⁵ Duru, İttihat ve Terakki ..., s. 45.

Sonuç

Osmanlı'dan Cumhuriyete devam eden tarih sürecinde bir fikir, siyaset ve eğitimci olarak yer alan isimlerden birisi de Kazım Nami Duru'dur. İmparatorluğun payitahtında doğup büyüyen ve esasen askerlik eğitimi almış olan Duru'nun asıl ilgisi memleketin en önemli problemlerinden birisi olan eğitime olmuş ve kendisini bu alana neredeyse vakfetmiştir. Cumhuriyet döneminin çok önemli eğitimcilerinden birisi olan Kâzım Nami Duru, meslek hayatına asker olarak başlamış, daha sonra öğretmenlikten müfettişliğe, eğitim camiasının birçok kademesinde görev almıştır. Eserleri ve fikirleriyle Meşrutiyet ve Cumhuriyet dönemi eğitim sistemini etkilemiştir. Osmanlı Devleti'nde ilk anasınıfını açan Kâzım Nami Duru, okul öncesi eğitimden, üniversite eğitimine kadar çok farklı sahalarda görüşler ileri sürmüş, ortaya koyduğu fikirleriyle Cumhuriyetin ilk yıllarında devletin resmi politikalarını oluşturulmasında önemli katkılar sağlamıştır.

Eserleri

Terbiye-i Vataniyede İlk Adım. Selânik 1911. Mektepte Ahlak. (Jules Payot'tan çeviri) Selânik, 1913 (1929) İş Ordusu. İstanbul, Matbaa-i Hayriye ve Şürekâsı Amire, 1916. Çocuk Bahçesi Rehberi, 1917.Frobel Usulüyle Küçük Çocukların Terbiyesi. (Çev.) T.C Maarif Vekâleti Neşriyatından. İstanbul, Matbaa-i Amire, 1924. Türkçe Oku, Türkçe Yaz. İstanbul, 1925 Matbaa-i Amire. Türkçemizi Nasıl Öğretmeli? İstanbul, Matbaa-i Amire, 1025. Mekteplerde Ahlak nasıl telkin edilmeli? İstanbul, Kanaat Kitabevi, 1925 Nikomed. (Pierre Corneile'den çeviri) İstanbul, Devlet Matbaası, 1927 Pedagoji Önünde Gazi. İstanbul, Devlet Matbaası, 1928 Tecrübeî Pedagoji, (Richard Gaston'dan Çeviri) İstanbul Maarif Vekâleti, Devlet Matbaası, 1928 Altı Kitabıyla Birlikte Ruso, (Jean Jacque Rousseu'dan çev.) Hayat ve Ölüm (Voronov: İktibas) İstanbul, 1928 Türkün Kitabı. İstanbul, Kanaat Kitabevi, 1931 Terbiyevî Yazılar. İstanbul, Kanaat Kitabevi, 1924, 1925, 1923, 1931 Terbiyevî Yazılar, 2. Kitap. İstanbul. Devlet Matbaası, 1934. Türk Gramerine Yardımcı Kitap. İstanbul, Matbaacılık ve Neşriyat T.A.Ş., 1932 Muallimin Meslek Ahlakı. İstanbul. Devlet Matbaası, 1934 En Büyüğümüz İçin. Ankara, Ulus Matbaası, 1935 Yavruma Dışışlerim. İstanbul, Türkiye Basımevi, 1935 Sosyolojinin Unsurları. İstanbul, Devlet Basımevi, 1936. Ankara Radyosunda Söylediklerim. Ankara, Ulus Basımevi, 1937 Puşkin. Ankara, Ulus Basımevi, 1937 Kemalist Rejimde Öğretim ve Eğitim. Kanaat Kitabevi, 1938 Sanderson (Asrımızın Büyük Terbiyecisi). İstanbul, Devlet Matbaası Gençlik Çağı Nasıl Başlar, İstanbul, Zarafet Basımevi, 1941 Gençlik Tatillerini Nasıl Geçirmeli? Zarafet Basımevi, 1941 “Bir Otodidakt”, İlköğretim Dergisi. Ankara Maarif Vekillîği, Maarif Matbaası, Sayı: 98–108 Ortaokul İçin Tarih, Sınıf III. Ankara, Maarif Basımevi, 1945 Ziya Gökalpten Seçme yazılar. İstanbul Kenan Basımevi, 1940–1942 Ziya Gökalp. T.C. Millî Eğitim Bakanlığı, İstanbul, Millî Eğitim

Basımevi. 1949–1965 Hayat Bilgisi Şiirleri. İstanbul, Bir Yayınevi, 1952 Köy Papazı. (Çev.) T.C. Millî Eğitim Bakanlığı. İstanbul. Millî Eğitim Basımevi, 1952 İttihat ve Terakki Hatıralarım. İstanbul. Sucuoğlu Matbaası, 1957 Cumhuriyet Devri Hatıralarım. İstanbul, Sucuoğlu Matbaası, 1958 Dağdan Yazılmış Mektuplar. (Jean Jacques Rousseau’dan çev.) İstanbul, Türkiye Yayınevi, 1960 Hayvanların İç Dünyası. Hikâyeler (Çev.) İstanbul Özyurt Basımevi, 1963 Nasıl Oldu? “Osmanlı Hürriyet Cemiyeti”nin kurulmasına ilişkin üç perdelik piyes”. Selânik, 1926 (Eski Harflerle)

Kaynaklar

- BİNBAŞIOĞLU Cavit (1982) *Eğitim Düşüncesi Tarihi*, Binbaşıoğlu Yayınevi, Ankara.
- ÇELENK Süleyman (2003) *İlk-Okuma Yazma Programı ve Öğretimi*, Anı Yayıncılık, Ankara.
- DURU Kâzım Nami (1925) *Türkçe Oku, Türkçe Yaz*, Matbaa-i Amire, İstanbul.
- DURU, Kâzım Nami “Dilimizi Öğretelim”, *Yeni Kültür*, Yıl 1931, Sayı 39, ss.4-5.
- DURU Kâzım Nami (1932) *Terbiyevî Yazılar*, Matbaacılık ve Neşriyat Türk Anonim Şirketi, İstanbul.
- DURU Kâzım Nami (1933) *Türk Gramerine Yardımcı Kitap*, Matbaacılık ve Neşriyat- Türk Anonim Şirketi, İstanbul.
- DURU Kâzım Nami (1934) *Muallimin Meslek Ablakı*, Devlet Matbaası, İstanbul.
- DURU Kâzım Nami (1935) *Yavruma Dîyişlerim*, Türkiye Matbaası, İstanbul.
- DURU Kâzım Nami (1935) *En Büyüğümüz İçin*. Ulus Basımevi, Ankara.
- DURU Kâzım Nami (1936) *Sosyolojinin Unsurları*, Devlet Basımevi, İstanbul.
- DURU Kâzım Nami (1938) *Kemalist Rejimde Öğretim ve Eğitim*, Kanaat Kitapevi, İstanbul.
- DURU Kâzım Nami, “Dilimizi öğretelim”, *Yeni Kültür*, Yıl 1938, Sayı 26, ss.12-13.
- DURU Kâzım Nami, “Dilimizi Öğretelim”, *Yeni Kültür*, Yıl 1939, Sayı 31, ss. 21-23.
- DURU Kâzım Nami (1339/1917) *Çocuk Bahçesi Rehberi*, Matbaa-i Amire, İstanbul.
- DURU Kâzım Nami (1941) *Okulda Kendi Kendini İdare* (Jean Piaget’ten çeviri), Maarif Matbaası, İstanbul.

DURU Kâzım Nami, “Bir Otodidakt”, *İlköğretim Dergisi*, Yıl 1942, C. 6, Sayı 103, ss. 31-34.

DURU Kâzım Nami (1952) *Hayat Bilgisi Şiirleri*, Bir Yayınevi, İstanbul.

DURU Kâzım Nami (1957) *İttihat ve Terakki Hatıralarım*, Sucuoğlu Matbaası, İstanbul.

DURU Kâzım Nami (1958) *Cumhuriyet Devri Hatıralarım*, Sucuoğlu Matbaası, İstanbul.

DURU Kâzım Nami (2004) *Türkçeyi Nasıl Öğretmeli?*, Yay. Haz. Murat Özbay, Kül Sanat Yayıncılık, Ankara.

ERGÜN Mustafa (1996) *II. Meşrutiyet Devrinde Eğitim Hareketleri (1908–1914)*, Ocak Yayınları, Ankara.

GÜNEŞ İhsan (2001) *Türk Parlamento Tarihi: TBMM V. Dönem (1935-1939)*, C. II, TBMM Basımevi Müdürlüğü, Ankara.